

หมอกควันกับนโยบายที่ต้องแตกต่าง

เวทีสาธารณะ: อนาคตเราเลือกได้

● มิ่งสรวว์ ววงสาวด
ผู้อำนวยการ
สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ: ม.เชียงใหม่

ในช่วงระยะที่เพิ่งผ่านมานี้ประชาชนที่อยู่ในเขตบางนา ปรเวศ บึงกุ่ม คงได้รับผลกระทบจากอากาศเสียและหมอกควันจากกองขยะที่ตำบลแพรกษาไม่น้อยและน่าจะเป็นแสนคน ในขณะที่ประชาชนอีกนับล้านในภาคเหนือตอนบนก็ต้องเผชิญกับหมอกควันจากการเผาป่าและทำการเกษตรเพื่อลงพืชผลในฤดูใหม่ หมอกควันเหล่านี้ นอกจากจะบดบังวิสัยทัศน์แล้วยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้นกำเนิดมลพิษทางอากาศ ได้แก่ คาร์บอนมอนนอกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ ไฮโดรคาร์บอน โอโซนและฝุ่นละอองสารเหล่านี้และฝุ่นละอองขนาดเล็ก เมื่อเข้าไปถึงถุงลมในปอดและค้างอยู่ข้างในจะก่อให้เกิดโอกาสที่เป็นโรคมะเร็งและโรคทางเดินหายใจเรื้อรังได้นำส่งสารคนไทย นอกจากบรรยากาศการเมืองจะอืดอืดอ้อมอ้อมแล้ว บรรยากาศด้าน

สิ่งแวดล้อมยังเลวร้ายอีกด้วย หมอกควันทั้ง 2 แหล่ง มีที่มาและสาเหตุต่างกัน จึงควรมีนโยบายแก้ไขที่ต่างกันด้วย แต่เราใช้วิธีแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น คือพ่นน้ำเหมือนกัน มองปัญหาว่าเป็นปัญหาไฟไหม้ แต่แท้ที่จริงแล้วที่ใหญ่กว่าคือ **ปัญหาการจัดการที่ไร้ระบบ และไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง** เนื่องจากเรามีระบบคัดแยกขยะ จึงมีปัญหามากๆ 3 ประการคือ 1) ผู้บริโภคทิ้งขยะทุกอย่างให้ อบต. จัดการ ไม่มีการคัดแยกขยะการกำจัดขยะที่หละหลวมไม่มีการควบคุมให้เป็นไปตามมาตรฐานทำให้ขยะหลายส่วนที่นำไปทิ้งเป็นเชื้อเพลิงรวันใหม่ 2) ขยะบางตัว (เช่นถุงพลาสติก) ซึ่งปกติแล้วเราจะจัดว่าเป็นขยะทั่วไปที่ไม่ใช่ขยะอันตราย

หรือขยะพิษ แต่ถ้าไหม้โดยไม่ได้มีการควบคุมแล้ว จะกลายเป็นการสร้างมลพิษทางอากาศ 3) เนื่องจากขาดการคัดแยกขยะอันตรายจากชุมชนจึงอาจมีขยะอันตราย เช่น กระป๋องสารเคมีกำจัดยุงและแมลงสาบ หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์ แบตเตอรี่ ฯลฯ ผสมปนเปื้อนอยู่ เมื่อเกิดเพลิงไหม้แล้วเราก็ไม่มีข้อมูลเนื่องจากขาดการจัดการขยะที่ดีจึงไม่รู้ว่ามีอะไร บ้างอยู่ในบ่อ การเอาหน้าบ่อก็ยังเป็นเรื่องได้เถียงกันในเชิงวิชาการ เพราะอาจกลายเป็นการเพิ่มการชะล้างสารเคมีปนเปื้อน

ซึ่งในบ่อที่ไม่มีการกันซึมก็จะรั่วไหลลงไปสู่แหล่งน้ำทั้งบนดินและน้ำใต้ดินเป็นผลเสียต่อคุณภาพน้ำไปด้วย หากใช้น้ำจำนวนมากไปดับอาจไปเร่งการลุกไหม้จากกระบวนการ aerobic decomposition และยังอาจไปเร่งปฏิกิริยาให้เกิดก๊าซที่เป็นเชื้อไฟมากขึ้น ในกรณีที่เกิดมลพิษถึงขั้นอันตรายจนต้องอพยพประชาชนดังที่เกิดขึ้นแล้ว ควรคิดหาวิธีอื่นๆ เช่น ใช้ทราย โฟม ในการดับ (<http://www.scsengineers.com/LFG-Projects/lfgfirecontain.html>)

ในขณะนี้ อบต. เล็กๆ รอบนอกรับผิดชอบการจัดการขยะที่รับขยะและของเสียที่อาจมาจากเมืองใหญ่ เพราะเมืองใหญ่ต้องหาที่ทิ้งขยะนอกเมือง ขยะจากเมืองก็ไปเป็นบุญหล่นทับ อบต. เล็กๆ ที่เห็นว่าจะได้รายได้เพิ่มเติมไม่ช้าไม่นานก็จะเริ่มรู้ว่าเป็นกรรมหล่นทับมากกว่า การจัดการขยะที่ถูกต้อง ต้องใช้ทุนทรัพย์มหาศาล กฎหมายสหรัฐฯ บังคับให้บ่อขยะต้องมีการจัดเก็บและกำจัดก๊าซไม่ให้บ่อขยะกลายเป็นแหล่งเก็บกักเชื้อเพลิง

ดร.ปณต มโนเมย์วิบูลย์ จากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ให้ความรู้ว่าสหภาพยุโรปและเกาหลีได้มีกฎหมายห้ามการนำเศษอาหารไปกำจัดในหลุมฝังกลบ เพื่อลดการเกิดก๊าซมีเทนซึ่งเป็นทั้งเชื้อเพลิงและก๊าซเรือนกระจก การจัดการหมอกควันในเมืองจากขยะต้องอาศัยองค์การที่มีความรู้มากกว่า อบต. เล็กๆ เช่นให้ อบจ. โดยให้มีกรมควบคุมมลพิษเป็นที่ปรึกษา การมอบหน้าที่ให้ อบต. ไปเก็บและกำจัดขยะกลายเป็นภาระที่ใหญ่เกินควรและควรปรับแก้ พ.ร.บ. สาธารณสุข พ.ศ. 2535 ให้ อบต. มีการคัดแยกขยะ

ชุมชน และให้แยกเอาขยะอันตรายไปให้ อบจ.หรือหน่วยงานพิเศษจัดการ ทั้งนี้รัฐบาลควรเร่งรีบออก พ.ร.บ.การจัดการขยะอันตรายจากชุมชน ให้มีระบบจูงใจเรียกคืนมีระบบคัดแยก ซึ่งมีการร่างมาหลายปีแล้ว ถ้ายังเห็นชีวิตประชาชนสำคัญ ก็ควรผลักดันให้สุดซอยเสียที

สำหรับหมอกควันในภาคเหนือเกิดจากสังคมเกษตรกรรมและสังคมที่พึ่งพาป่าไม่ในการดำรงชีพในที่สูง การเผาเป็นวิธีที่ง่ายและประหยัดที่สุด เพื่อกำจัดเศษพืชก่อนเพาะปลูก การให้ลดกิจกรรมการเผาโดยไม่มีทางเลือกในการครองชีพโดยวิธีอื่นจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ แรงจูงใจด้านรายได้จากการปลูกพืชพาณิชย์ชนิดเดียว โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ที่มีบริษัทเอกชนเข้ามาส่งเสริมอย่างครบวงจรทั้งเมล็ดพันธุ์ ปัจจัยการผลิต และ

เป็นตลาดรับซื้อผลผลิต ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ปลูกขึ้นไปบนเขาและพื้นที่สูง รวมทั้งเข้าไปในเขตป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ นโยบายประกันราคาข้าวโพดของรัฐบาลทำให้ราคาพืชผลขึ้นก็ยิ่งทำให้แรงจูงใจนี้สูงขึ้นไปอีก นอกจากนี้ เกษตรกรจำนวนมากอยู่ในพื้นที่ป่าเป็นที่ตนเองไม่มีกรรมสิทธิ์ ไม่รู้ว่าจะถูกไล่ออกไปวันไหน จึงไม่สามารถเลือกการปลูกไม้ยืนต้นมีค่าทางเศรษฐกิจแทนการปลูกพืชไร่

การแก้ไขปัญหามหมอกควันในพื้นที่เกษตรต่างจากเมืองโดยสิ้นเชิง คือต้องจัดการ 2 ทางทั้งจากบนลงล่างและจากล่างขึ้นบนการจัดการระดับชาติที่ใช้อยู่ก็คือการยกเลิกแรงจูงใจจากการประกันราคา (ตลอดไป) ส่วนนโยบายระดับชาติที่ห้ามเผาในช่วง 90 หรือ 100 วันอันตราย ก็เป็นคำสั่งที่ไร้ผลเพราะชาวบ้านในพื้นที่สูงขาดทางเลือกอื่นในระยะสั้นต้องแก้ไขโดยการจัดระเบียบการเผาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดการสะสมของเชื้อเพลิงในป่า และการกำหนดช่วงเวลาของการเผาเพื่อหลีกเลี่ยงการก่อปัญหาหมอกควันในช่วงวิกฤตของเดือนมีนาคมทุกปี โดยให้สัมพันธกับระบบภูมินิเวศน์และวิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละพื้นที่ มีตัวอย่างของชุมชนและ อบต. หลายแห่งที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหานี้ จึงควรมีการขยายบทเรียนของการปฏิบัติที่ดีเหล่านี้ไปยังชุมชนและ

อปท. อื่นๆ

นอกจากนี้ควรพิจารณาอนุญาตให้ประชาชนหรือชุมชนใช้ประโยชน์ในที่ดินซึ่งหมดสภาพจากการเป็นพื้นที่ป่าไม่ได้ โดยมีเงื่อนไขให้เกษตรกรต้องปลูกไม้ยืนต้น แทนที่จะอิงกับระบบการปลูกพืชไร่เชิงพาณิชย์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเผาตังเช่นปัจจุบัน และควรรับรองกฎระเบียบที่ชุมชนท้องถิ่น หรือเครือข่ายลุ่มน้ำจัดทำขึ้น และยอมรับร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาหมอกควันได้ตามสภาพจริง

การแก้ไขปัญหาหมอกควันที่ปลายเหตุ (เอาน้ำไปพ่น เอาหน้ากากใส่ชั่วคราว) เป็นวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมสำหรับเมื่อ 3 ทศวรรษที่แล้ว ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมยังเป็นปัญหาเล็กๆ นานๆ เกิดครั้ง แต่ทุกวันนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นวันก็จะขยายวงกว้างขึ้น ถึงขั้น การแก้ไขต้องแก้ที่ต้นเหตุ คือพฤติกรรมมนุษย์ และอปท. ให้ทุกฝ่ายมีวินัยในการแยกขยะ มีวินัยในการชิงเผาและร่วมมือทำโปรแกรมการเผาทั้งหมดนี้ถ้ารัฐบาลไม่ใช่อันทำงานมั่วพวงแต่เรื่องหาเสียงกับประชาชนและความขัดแย้ง ปัญหาสิ่งแวดล้อมไทยก็จะกลายเป็นดินพอกหางหมูไปเรื่อยๆ อนาคตสิ่งแวดล้อมไทยจะนำเป็นห่วงสักเพียงไหน!

ดาวนโหลดรายงานวิจัยเรื่องหมอกควันในภาคเหนือได้ที่ <http://www.tuhpp.net>